

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

БОРИСОВ ЄВГЕНІЙ МИХАЙЛОВИЧ

УДК 343. 237

**НЕЗАКОННЕ ЗАЙНЯТТЯ РИБНИМ, ЗВІРИНИМ АБО ІНШИМ
ВОДНИМ ДОБУВНИМ ПРОМИСЛОМ:
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА**

Спеціальність 12.00.08. – кримінальне право та криминологія;
кримінально-виконавче право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2013

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі кримінального права, кримінального процесу та криміналістики Одеського національного університету імені 1.1. Мечникова Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії правових наук України, Заслужений діяч науки і техніки України
Стрельцов Євген Львович, Одеський національний університет імені 1.1. Мечникова, проректор з навчальної роботи, завідуючий кафедрою кримінального права, кримінального процесу і криміналістики

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України
Глушков Валерій Олександрович,
Національна академія Служби безпеки України,
завідувач спецкафедри № 1;

кандидат юридичних наук, доцент
Куцевич Максим Петрович,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
доцент кафедри кримінального права та кримінології.

Захист відбудеться 27. червня 2013 року о «10» год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.05 Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 60, ауд. 253 (зал засідань Вченої ради юридичного факультету).

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 58, зал № 12.

Автореферат розісланий «27» травня 2013 р.

Учений секретар

спеціалізованої вченої ради

Н.П. Сиза

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасний стан у сфері захищеності довкілля від порушення екологічної рівноваги внаслідок неправомірного використання природних ресурсів значною мірою формується в результаті негативного впливу на складові навколишнього природного середовища, зокрема, порядок забезпечення довкілля, придатного і безпечного для життя і здоров'я людей, у тому числі й передбаченого чинним законодавством порядок вилову водних живих ресурсів. Прагнучи досягти найвищі економічні показники або, навпаки, подолати скрутне матеріальне (економічне) становище, користувачі зазначених ресурсів цілком свідомо порушують існуючий стан екологічної рівноваги водних живих ресурсів. Як наслідок, рівень незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом с кожним роком лише збільшується, а його показники залишаються досить високими, про що свідчить аналіз статистичних даних: . Разом з цим, врахування достатньо високого рівня латентності цього явища статистичні дані не дозволяє визнати згадані статистичні показники абсолютно точними або такими, що здатні відобразити реально існуючий стан незаконного вилову водних живих ресурсів. Це потребує, у свою чергу, більш послідовного ставлення до проблем екологічної безпеки у зазначеній сфері, обумовлює необхідність вдосконалення існуючої системи екологічних і кримінально-правових засобів забезпечення порядку вилову водних живих ресурсів в Україні.

З набранням чинності новим КК в Україні було здійснене реформування кримінального законодавства щодо відповідальності за незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом. Зокрема, в межах окремого розділу VIII («Злочини проти довкілля») Особливої частини КК 2001 р. визначена нова система норм, що передбачають відповідальність за посягання на встановлений порядок раціонального використання, відтворення та охорони флори і фауни. До цієї системи увійшли і норми, передбачені у ст. 249 КК.

У зв'язку з цим актуальності набуває вирішення проблем кримінальної відповідальності за незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, щодо яких має місце недостатня увага на теоретичному та нормативному рівнях, а деякі з цих проблем потребують невідкладного розв'язання на рівні судової практики.

В науці кримінального права України приділяється належна увага опрацюванню питань кримінально-правової охорони довкілля. Проте окремі особливості кримінальної відповідальності за незаконне зайняття водним добувним промислом українськими вченими розглядаються переважно на рівні підручників і науково-практичних коментарів в межах визначення окремих норм або їх системи, що передбачають відповідальність за злочини проти довкілля. Серед таких вчених слід назвати П.С. Берзіна, О.О.

Дудорова, В.А. Клименка, В.В. Кудрявцева, Є.В. Лащука, В.К. Матвійчука, О.М. Миколенко, В.М. Присяжного, А.М. Шульгу та інших.

Варто зазначити, що після набрання чинності КК 2001 р. проблеми кримінально-правової охорони водних живих ресурсів не були самостійним об'єктом дисертаційних досліджень в Україні. Особливості кримінальної відповідальності за незаконне зайняття водним добувним промислом аналізуються авторами на рівні науково-практичного коментування і залишаються дещо фрагментарними і недостатньо вивченими. Зокрема, потребують з'ясування проблеми визначення родового і безпосереднього об'єктів зазначеного злочину, встановлення змісту ознак суспільно небезпечного діяння, суб'єкта злочину, а також окремі проблеми кваліфікації злочину, передбаченого ст. 249 КК.

Зазначене вище зумовлює необхідність здійснення комплексного дослідження об'єктивних та суб'єктивних ознак основного і кваліфікованого складів злочину, передбаченого ст. 249 КК, спірних питань його кваліфікації та відмежування від інших злочинів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження є складовою частиною плану наукової роботи економіко-правового факультету Одеського національного університету імені І.І. Мечникова ...

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є здійснення комплексного наукового аналізу об'єктивних та суб'єктивних ознак складів злочину, передбаченого ст. 249 КК, а також формулювання пропозицій щодо удосконалення окремих положень чинного кримінального законодавства і практики його застосування. Для досягнення цієї мети були визначені такі основні завдання:

- дослідити зміст об'єктивних та суб'єктивних ознак основного і кваліфікованого складів злочину, передбаченого ст. 249 КК України;
- проаналізувати чинне законодавство України про зайняття водним добувним промислом з метою встановлення змісту банкетних ознак ст. 249 КК України;
- визначити співвідношення злочину, передбаченого ст. 271 КК України, з деякими іншими злочинами;
- виявити позитивний досвід кримінально-правової охорони водних живих ресурсів в окремих зарубіжних країнах з метою вдосконалення чинної редакції ст. 249 КК України;
- вивчити практику застосування судами ст. 249 КК України, провести аналіз статистичних даних про поширеність незаконного зайняття водним добувним промислом;
- на підставі проведеного дослідження внести пропозиції щодо вдосконалення чинної редакції ст. 249 КК України та практики її застосування.

Дисертант не аналізує питань караності та застосування окремих заходів кримінально-правового впливу за вчинення злочину, передбаченого ст. 249 КК України.

Об'єктом дослідження є незаконне зайняття водним добувним промислом як кримінально-правове явище.

Предметом дослідження виступає кримінально-правова характеристика незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, передбачене ст. 249 КК України.

Методи дослідження. Для досягнення поставлених мети та завдань дослідження у роботі використано такі методи: діалектичний – при визначенні правових механізмів охорони водних живих ресурсів як об'єкта кримінально-правової охорони та об'єкта злочинного посягання; історико-правовий – при вивченні поглядів стосовно об'єкта дослідження, а також здійснення порівняльного аналізу окремих положень КК 1960 та 2001 рр.; формально-догматичний – при встановленні змісту термінів та термінологічних зворотів, використаних у КК України та деяких зарубіжних країн; системно-структурний та функціональний – при здійсненні аналізу змісту ознак основного і кваліфікованого складу злочину, передбаченого ст. 249 КК, визначення місця цієї статті в системі норм КК; порівняльно-правовий – при дослідженні основних підходів щодо кримінальної відповідальності за незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом у кримінальному законодавстві деяких зарубіжних країн; статистичний – при проведенні аналізу застосування судами України норм про кримінальну відповідальність за незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом.

Дисертаційне дослідження виконане з урахуванням положень загальної теорії права, науки кримінального, екологічного, цивільного права, філософії, логіки та інших наук.

Емпіричну базу дисертаційного дослідження становлять матеріали ___ кримінальних справ про злочин, передбачений ст. 249 КК України, та інші злочини проти екологічної безпеки, розглянуті судами України в період 2001-2008 рр., статистичні дані МВС України по вказаній категорії справ.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше в Україні після набрання чинності КК 2001 р. на дисертаційному рівні проведено комплексне дослідження змісту об'єктивних та суб'єктивних ознак складів злочину, передбаченого ст. 249 КК. Зокрема, виносяться на захист такі положення, висновки та пропозиції:

1. Визначено, що безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 249 КК, є суспільні відносини, що забезпечують встановлений чинним законодавством порядок вилову водних живих ресурсів (особами, які мають право його здійснювати та/або можуть одержати дозвіл (ліцензію) на це, або взагалі не можуть ним займатися за певних умов), що забезпечує раціональне використання, відтворення та охорону будь-яких водних тварин як окремої складової водної фауни (водних живих ресурсів).

2. Отримало подальший розвиток положення про предмет злочину, передбаченого ст. 249 КК, та запропоноване власне обґрунтування його змістовних та соціально-юридичних ознак виходячи із: а) визнання об'єктів водної фауни (водних живих ресурсів) характеризується шляхом визнання

ними динамічних комплексів угруповань рослин, тварин і мікроорганізмів, а також їх неживого навколишнього середовища, взаємодіючих як єдине функціональне ціле; б) біологічного (природного) існування у водному середовищі; в) їх призначення для добування (масового добування) на ділянках водних об'єктів (угіддях), що не є частинами спеціально пристосованих (підприємствами, організаціями або громадянами) для цього водних господарств; г) водні живі ресурси (організми) до моменту їх безпосереднього вилову (вилучення із водного середовища) не повинні визнаватись товаром (специфіки товару в даному разі пов'язані з добуванням таких організмів лише на ділянках тих водних об'єктів (угіддях), які не є частинами спеціально пристосованих для цього водних господарств); г) добування таких водних живих ресурсів має бути регламентоване нормативно-правовими актами. На цій підставі також одержало подальший розвиток обґрунтування недоцільності визнання предметом злочину, передбаченого ст. 249 К, шкідливі види риб.

3. На сонові співвідношення вжитих у ст. 249 КК термінологічних зворотів «незаконне зайняття ... водним добувним промислом» (ч. 1) та «... способом масового знищення риби, звірів чи інших видів тваринного світу...» (ч. 2) обґрунтовується, що зміст спрямованості злочинних дій охоплює діяльність, що здійснюється: 1) фізичними особами або представниками юридичної особи без спеціального дозволу; 2) за наявності ліцензії, але з недотриманням передбачених в ній вимог щодо строку, місця вилову (водного об'єкта), знарядь лову, квоти (частки ліміту, яка виділяється ліцензіату), ліміту (дозволеного обсягу вилучення риби з природного середовища), приймального пункту, приймального судна (тобто приміщення (судна), пристосованого (відповідно до санітарних, технологічних норм) для приймання вилученої посортованої за видами риби, для її подальшого зберігання); 3) будь-якими особами у заборонений час, тобто тоді, коли промисел водних живих ресурсів заборонений: а) взагалі; б) у строки, на які встановлено заборону для вилову водних живих ресурсів.

4. З урахуванням змісту та цільового призначення вимог відповідних нормативно-правових актів обґрунтовується, що конкретизація змісту використаного у ч. 1 ст. 249 КК поняття «істотна шкода» вимагає: а) оцінки стану об'єктів водної фауни як важливої складової частини екосистеми (навколишнього природного середовища); б) оцінки існуючих норм впливу на конкретні об'єкти водної фауни.

5. Наводяться підстави визнання суб'єктом злочину, передбаченого ст. 249 КК, осіб, які не будучи службовими: а) виконують певну роботу, пов'язану з використанням (обслуговуванням) транспортних засобів, на яких здійснюється незаконний водний промисел, і беруть безпосередню участь у такому промислі; б) використовують при здійсненні такого промислу автоматичну зброю, вибухові пристрої, а також спеціальні устаткування, механізми, прилади, що здатні проводити електричний струм, виділяти отруйні або ядовиті речовини тощо; в) систематично вчиняють описані у ст. 249 КК дії (незалежно від того, чи були вони раніше судимими за нього чи

ні); г) власною поведінкою або за збігом певних обставин створили умови для заподіяння істотної шкоди в результаті незаконного зайняття водним добувним промислом.

6. Обґрунтовується доцільність закріплення у диспозиції ч. 1 ст. 249 КК такої ознаки як «незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом щодо тих видів тваринного світу, що занесені до Червоної книги України».

7. Сформульовано нову редакцію ст. 249 КК, а також рекомендації, спрямовані на поліпшення практики застосування правозастосовними органами цієї статті КК.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані у дисертації висновки та рекомендації можуть бути використані: у науково-дослідній діяльності – для подальших теоретичних розробок питань кримінальної відповідальності за незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом; у законотворчості – з метою удосконалення чинної редакції ст. 249 КК України; у практичній діяльності судових та правоохоронних органів, які застосовують КК, – зокрема, Пленумом Верховного Суду України, щодо застосування норм про кримінальну відповідальність за незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом; у навчальному процесі – при викладанні навчальної дисципліни «Кримінальне право України. Особлива частина», при підготовці підручників, навчальних та методичних посібників.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дисертації обговорювалися на:

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження відображені у чотирьох статтях, опублікованих у фахових виданнях ВАК України.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що включають п'ять підрозділів і два під підрозділи, висновків та списку використаних джерел. Повний обсяг роботи дисертації – ___ сторінок, у тому числі список використаних джерел – 31 сторінка. Основний текст дисертації викладено на ___ сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертації, визначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, охарактеризовано мету, задачу, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів дослідження; наведено відомості про їх апробацію та впровадження, а також щодо кількості публікацій, структуру та обсяг роботи.

Розділ 1 «Об'єктивні ознаки незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом» містить три підрозділи.

У підрозділі 1.1 «*Об'єкт незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом*» аналізуються підходу вчених щодо концептуального розуміння поняття об'єкта злочину, його змісту, структури, кримінально-правового значення. На цій підставі автор підтримує концепцію «об'єкт злочину – суспільні відносини», обґрунтовуючи її слушність змістом так званого «механізму заподіяння шкоди об'єкту злочину». Це, у свою чергу, дозволило визначити значення цього механізму для характеристики наслідків будь-якого злочину і визнати заподіяною шкодою як «реальну шкоду», так і загрозу її заподіяння (зокрема, з огляду на «руйнування» окремих (або взагалі всіх) елементів суспільних відносин, у зв'язку з чим шкода заподіюється як самим відносинам, так й їх носіям). При цьому в дисертації підтримано підхід, згідно з яким у структурі суспільних відносин виділяються такі елементи, як суб'єкти цих відносин, їх предмет та суспільно значуща діяльність.

Враховуючи, що зазначена шкода заподіюється у сфері взаємовідносин людини і природних ресурсів, у роботі наголошується на тому, що саме взаємовідносини (соціальні зв'язки) мають визнаватись основним безпосереднім об'єктом незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом. З урахуванням цього об'єктом злочину, передбаченого ст. 249 КК, пропонується визнавати встановлений порядок раціонального використання, відтворення та охорони риб та інших водних тварин. Адже саме ці суспільні відносини забезпечують встановлений чинним законодавством порядок вилову водних живих ресурсів (особами, які мають право його здійснювати та/або можуть одержати дозвіл (ліцензію) на це, або взагалі не можуть ним займатися за певних умов), що забезпечує раціональне використання, відтворення та охорону будь-яких водних тварин як окремої складової водної фауни (водних живих ресурсів).

Обґрунтовується, що незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом заподіює певну шкоду порядку використання, відтворення та охорони будь-яких водних тварин як окремої складової водної фауни, що у кінцевому підсумку призводить до заподіяння шкоди екологічній безпеці в цілому. З огляду на це видовим об'єктом названого злочину пропонується визнавати суспільні відносини у сфері забезпечення встановленого порядку раціонального використання, відтворення та охорони флори і фауни. Забезпечення такого порядку можна розглядати з точки зору здатності зазначеним у ст. 249 КК діям порушити не лише його, але й сам порядок забезпечення екологічної безпеки в цілому.

Зазначений підхід, на думку дисертанта, зумовив висновок про те, що суспільні відносини, які охороняються ст. 249 КК, не лише формуються з приводу встановленого законодавством порядку використання, відтворення та охорони будь-яких водних тварин як окремої складової водної фауни, взагалі, але й пов'язані з умовами існування таких різновидів об'єктів водної фауни. Наявність відмінних ознак безпосереднього об'єкта щодо видового та родового об'єктів відображається на змісті порядку використання,

відтворення та охорони будь-яких водних тварин, який охороняється цією статтею КК України.

У підрозділі 1.2 **«Предмет незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом»** визначено, що розглядаючи зміст і особливості предмета злочину, передбаченого ст. 249 КК, не можна залишити поза увагою спрямованість злочинних дій, яка визначена у ч. 1 та ч. 2 цієї статті КК: «незаконне зайняття ... водним добувним промислом» (ч. 1) та «... вчинені із застосуванням вибухових, отруйних речовин, електроструму або іншим способом масового знищення риби, звірів чи інших видів тваринного світу... » (ч. 2).

У роботі обґрунтовується, що особливі властивості водних живих ресурсів як предмета даного злочину проявляються виходячи із поєднання змістовних та соціально-юридичних ознак предмета такого злочину. Так, змістовні ознаки дозволяють визначити водних живих ресурсів об'єктами водного тваринного світу з урахуванням специфіки існування (біологічного) та розвитку лише у водному середовищі, природності (а не штучності) зазначеного існування та розвитку, їх призначення для добування на ділянках водних об'єктів тощо, а спеціально-юридичні – визнавати водні живі ресурси предметом злочину за відсутності ознак товару, регламентацію їх добування чинними нормативно-правовими актами (при цьому така регламентація повинна стосуватись цих водних живих ресурсів саме як предмета добування (використання) – промислового, любительського або спортивного рибальства, щодо яких встановлені відповідні правила, норми, ліміти, строки, способи використання об'єктів тваринного світу, заборона порушення цілісності природних угруповань і забезпечення збереження водних живих ресурсів, які заборонено використовувати). Такий підхід дозволив визнати предметом злочину, передбаченого ст. 249 КК, слід визнавати водні живі ресурси, тобто організми, їх частини, популяції або будь-яких інші біотичні компоненти екосистем, життя яких постійно або на окремих стадіях розвитку неможливе без перебування (знаходження) у воді та які мають фактичну або потенційну користь або цінність для потреб людини, а саме: прісноводні, морські, анадромні риби на всіх стадіях розвитку; круглороті; морські ссавці; водні безхребетні, у тому числі молюски головоногі, червононогі, двостулкові; ракоподібні, черв'яки, голкошкірі, губки, кишковопорожнинні, наземні безхребетні у водній стадії розвитку, інші водні тварини; водорості, вищі водні рослини. При цьому окремі із таких водних живих ресурсів визнаються такими, що мають загальнодержавне значення: всі водні живі ресурси, які перебувають у стані природної волі за межами штучно створених рибницьких водойм чи споруд, а також ізольованих рибогосподарських

водоїм, що використовуються для одержання продукції товарного рибництва.

У роботі обґрунтовується, що предметом злочину, передбаченого ст. 249 КК, не слід визнавати шкідливі види риб. Окремі шкідливі види риб, які хоч і можна визнати водними живими ресурсами на підставі їх біологічних характеристик, не відносяться до предмета цього злочину передусім на підставі відсутності нормативного регламентування їх видобутку (вилову), у зв'язку з чим їх характеристики і можуть бути враховані при визначенні змісту зайняття водним добувним промислом як ознаки (конкретної характеристики) об'єктивної сторони складу цього злочину.

У підрозділі 1.3 **«Об'єктивна сторона незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом»**, який складається із двох під підрозділів, визначається зміст суспільно небезпечного діяння, його наслідків та причинового зв'язку між ними, як ознак об'єктивної сторони складу злочину.

Стверджується, що поняття «промисел» охоплює вилучення (вилов, добування, збирання) риби і водних звірів, які перебувають у стані природної волі, із природного середовища з використанням будь-яких спеціальних промислових знарядь лову (наприклад, сіток, неводів, тралів, пасток, якими здійснюється промисловий лов). Промислом може бути визнаний як одиничний акт добування водних живих ресурсів, так і сукупність дій. Для з'ясування змісту поняття «незаконне», що прив'язується при визначенні поняття зайняття водним добувним промислом у диспозиції ч. 1 ст. 249 КК, слід обов'язково звертатись до тих особливостей правового режиму зайняття таким промислом, які визначаються у чинному регулятивному законодавстві України, що: а) взагалі забороняє зайняття таким промислом або б) дозволяє це, щоправда, лише за наявності відповідних умов. З урахуванням такого підходу зазначається, що незаконність заняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом означає, що вилов риби і водних звірів із природного середовища здійснюється: 1) фізичними особами або представниками юридичної особи без спеціального дозволу; 2) за наявності ліцензії, але з недотриманням передбачених в ній вимог щодо строку, місця вилову (водного об'єкта), знарядь лову, квоти (частки ліміту, яка виділяється ліцензіату), ліміту (дозволеного обсягу вилучення риби з природного середовища), приймального пункту, приймального судна (тобто приміщення (судна), пристосованого (відповідно до санітарних, технологічних норм) для приймання вилученої посортованої за видами риби, для її подальшого зберігання); 3) будь-якими особами у заборонений час, тобто тоді, коли промисел водних живих ресурсів заборонений взагалі або у строки, на які

встановлено заборону для вилову водних живих ресурсів. Водночас забороненими слід визнавати ті знаряддя лову, якими взагалі не дозволяється користуватися або які не дозволяється використовувати для промислу певних видів водних живих ресурсів.

Враховуючи наведене вище розуміння безпосереднього об'єкта злочину, передбаченого ст. 249 КК, обґрунтовується висновок, що серед способів, детермінованих змістом цього об'єкта, обов'язковим виступає масове знищення риби, звірів чи інших видів тваринного світу, передбачене у ч. 2 ст. 249 КК. Такий підхід, на думку дисертанта, обумовлює необхідність визначення змісту цього способу, який пов'язаний із використанням винним знарядь, що здатні заподіяти загибель значної кількості водних живих ресурсів.

Особливістю масового знищення риби, звірів чи інших видів тваринного світу при вчиненні злочину, передбаченого ст. 249 КК, є те, що внаслідок цього заподіюється шкода (або створюється реальна небезпека її заподіяння) будь-яким водним живим ресурсам: організмам, їх частинам, популяціям або будь-яким іншим біотичним компонентам екосистем, життя яких постійно або на окремих стадіях розвитку неможливе без перебування (знаходження) у воді та які мають фактичну або потенційну користь або цінність для людства.

Конкретизуючи зміст способу масового знищення риби, звірів чи інших видів тваринного світу, дисертант пропонує враховувати особливості суб'єктивної сторони злочинних дій, поєднаних із його застосуванням. Так, застосування такого способу, на його думку, вказує на наявність прямого умислу лише в тому разі, якщо винний усвідомлює суспільну небезпечність, яку несе в собі будь-який із них для життя певних видів тваринного світу, передбачає заподіяння істотної шкоди хоча б одному виду риби та/або водних звірів та бажає саме цього. Непрямий умисел має місце тоді, коли винний, передбачаючи заподіяння такої шкоди в результаті застосування названого способу, не бажає, але свідомо припускає настання цих наслідків або байдуже ставиться до них. Відмінності у видах умислу можуть поєднуватись із відмінностями у істотності шкоди (тяжкості злочинних наслідків) для конкретних видів риби та/або водних звірів: знищено один (декілька) із них, а інший (інші) пошкоджено (поранено). За таких умов можливі два варіанти: 1) прямий умисел був спрямований щодо знищеного (знищених), а непрямий – пошкодженого (пораненого) чи пошкоджених (поранених); 2) пошкодженим (пораненим) виявився той вид (ті види), щодо якого (яких) винний мав прямий умисел на знищення, проте знищено було інший (інші), загибелі якого (яких) винний не бажав, але свідомо припускав такий результат. В обох варіантах за відсутності інших кваліфікуючих обставин діяння необхідно кваліфікувати за ч. 2 ст. 249 КК.

При цьому виготовлення чи придбання знарядь лову (їх комплектуючих та/або установка з метою незаконного зайняття водним добувним

промислом), використання яких є способом масового знищення риби, звірів чи інших видів тваринного світу, утворює готування до злочину, передбаченого ч. 2 ст. 249 КК і кваліфікується з посиланням на ч. 1 ст. 14 КК. Дії винного, безпосередньо спрямовані на заподіяння шкоди конкретним видам водного тваринного світу із застосуванням способу їх масового знищення, що не досягли цієї мети з причин, які не залежали від його волі, можуть бути визначені як замах на злочин, передбачений ч. 2 ст. 249 КК, та кваліфікуватися з посиланням на ч. 2 чи ч. 3 ст. 15 КК. Зокрема, закінчений замах має місце тоді, коли винний, наприклад, використав знаряддя лову, якими взагалі не дозволяється користуватися або які не дозволяється використовувати для промислу певних видів водних живих ресурсів, але не спрацював окремий механізм таких знарядь (розрив зябрової сітки), у зв'язку з чим вилов не відбувся.

З урахуванням багатоаспектного прояву екологічної шкоди при вчиненні злочину, передбаченого ст. 249 КК, дисертант підтримує позицію щодо її визнання як біологічного збитку (так звані негативні біологічні зміни в системі природного середовища). Ознаками такого біологічного збитку, визначеного у ч. 1 ст. 249 КК за допомогою поняття «істотна шкода», слід вважати такі: 1) руйнування або ушкодження відповідних об'єктів водної фауни як важливої складової частини екосистеми (навколишнього природного середовища); 2) інші негативні зміни об'єктів водної фауни як важливої складової частини екосистеми. У зв'язку із заподіянням такої шкоди її обчислення здійснюється з урахуванням (на підставі): 1) оцінки стану об'єктів водної фауни як важливої складової частини екосистеми (навколишнього природного середовища); 2) оцінки існуючих норм впливу на конкретні об'єкти водної фауни. Орієнтири щодо такої оцінки при визначенні розмірів збитків, заподіяних в результаті вчинення передбачених у ст. 249 КК дій, наведені у зазначеній вище Методиці розрахунку збитків, заподіяних рибному господарству внаслідок порушення правил рибальства та охорони водних живих ресурсів, затвердженої наказом Міністерства аграрної політики України, Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 12 липня 2004 р. № 248/273.

Розділ 2 «Суб'єктивні ознаки незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом» містить два підрозділи.

У підрозділі 2.1 *«Суб'єкт незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом»* обґрунтовується висновок про те, що у складі злочину, передбаченому ст. 249 КК, такий його елемент як суб'єкт злочину характеризується своєю змішаністю ознак (змішаністю змісту), що вказують на поведінку службової особи (спеціально зобов'язаної

особи) та фізичної осудної особи, що досягла на момент вчинення злочину 16-річного віку (тобто особа, яка діє поза наявністю в неї спеціальних повноважень, або така, що їх взагалі не має).

Дисертант приєднується до позиції про можливість вчинення окремих злочинів проти довкілля, у тому числі й передбаченого ст. 249 КК, службовою особою та службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми. Відстоюється думка, що незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом у будь-якому разі може вчинюватися лише або за умов відсутності «спеціальних повноважень», або незначним обсягом таких «повноважень» в особи, яка здійснює такий промисел. При цьому така обставина не може свідчити про підвищений ступінь суспільної небезпечності в цих діянь, оскільки використання таких повноважень в окремих випадках є єдино можливим варіантом поведінки (наприклад, використання заборонених знарядь для вилову певних об'єктів промислу може однаково вчинюватися як капітаном риболовецького судна, так і звичайною рибалкою, що займається водним промислом, використовуючи власне маломірне судно). Проте в окремих випадках наявність спеціальних знань, обізнаності (наприклад, у топографії, лоцманській справі тощо), спеціальних повноважень (організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських) може «прискорювати» заподіяння шкоди в результаті незаконного зайняття водним добувним промислом. В переважній більшості випадків такі особи використовують наявні в них повноваження (правомочності); наприклад, щодо підлеглих осіб, хоч порядок виконання таких правомочностей може і не впливати на певну характеристику порядку (механізму) виконання відповідних дій (у тому числі кількома особами).

У підрозділі 2.2 **«Суб'єктивна сторона незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом»** звертається увага на те, що у змісті ч. 1 та ч. 2 ст. 249 КК законодавець не вказав на форму вини. Утім, визнання цього злочину таким, що може вчинюватися лише умисно, впливає із характеристики змісту відповідних елементів (ознак) складу злочину. Тому при тлумачення змісту передбаченого ст. 249 КК термінологічного звороту «незаконне зайняття» слід враховувати охоплення ним усвідомлення винною особою наявності відповідного правового режиму зайняття названим вище промислом, порядок (механізм) здійснення якого визначається у чинному регулятивному законодавстві України й взагалі забороняє зайняття таким промислом або дозволяє це. З огляду на це підтримується позиція, згідно з якою конкретизація форми вини

у складах цього злочину має здійснюватися шляхом вказівки на незаконність передбачених у ст. 249 КК дій.

Враховуючи зміст розкритих вище об'єктивних ознак складів злочину, передбаченого ст. 249 КК, наголошується на тому, що незаконно займаючись водним добувним промислом, суб'єкт злочину має здатність моделювати певні ситуації, пов'язані з таким промислом, визначати зміст і послідовність дій, необхідних для його здійснення. На цій підставі обґрунтовується висновок, що таке «моделювання» неможливе без незнання, без обізнаності особи у регламентації порядку видобування водних живих ресурсів. При цьому, враховуючи особливості незаконності вчинюваних дій, пов'язаних з водним добувним промислом, робиться висновок, що суб'єкт, крім усвідомлення факту незаконності вчинюваних ним дій, не може не усвідомлювати їх суспільно небезпечний характер (передусім тому, що має усвідомлювати істотність заподіюваної шкоди).

Крім прямої вказівки на умисел у ч. 1 ст. 249 КК не міститься і вказівка на мотив і мету вчинюваних дій. Тому, будучи в даному разі факультативними, ці ознаки суб'єктивної сторони складу цього злочину можуть бути будь-яким (мати будь-який зміст, будь-які властивості й характеристики) і на кваліфікацію діяння за ч. 1 або ч. 2 ст. 249 КК не впливають. У зв'язку з цим їх кримінально-правове значення обумовлюється лише проблемами призначення (індивідуалізації) покарання.

У розділі 3 «Проблеми кваліфікації незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом та відмежування від суміжних злочинів» розкрито основні підходи щодо розуміння поняття кваліфікації злочинів, на підставі яких обґрунтовується можливість «включення» незаконного зайняття водним добувним промислом у варіанти сукупності з іншими злочинами, а саме: 1) злочини, один із яких кваліфікується за відповідною частиною (або за частинами) ст. 249 КК з посиланням на відповідну частину ст.ст. 14, 15, 27 КК (або злочин, передбачений ч. 1 ст. 249 КК, із посиланням на відповідну частину ст.ст. 15, 27 КК, адже є злочином невеликої тяжкості, а тому готування до нього, згідно з ч. 2 ст. 14 КК, не тягне кримінальної відповідальності); 2) злочини, один із яких кваліфікується за ч. 2 ст. 249 КК, з урахуванням того, що при вчиненні дій, передбачених цією частиною ст. 249 КК, кваліфікація може здійснюватися із посиланням на відповідну частину ст.ст. 14, 15 КК, а також – з посиланням на ст. 27 КК; 3) злочини, один з яких кваліфікується за відповідною частиною (або за частинами) ст. 249 КК, а другий (інші) – за іншою статтею (частиною, пунктом статті) або статтями Особливої частини КК (тут також слід враховувати й те, що злочин, передбачений ч. 2 ст. 249 КК, може кваліфікуватись із посиланням на відповідну частину ст. 14 або ст. 15 КК, а передбачений ч. 1 ст. 249 КК, – із посиланням на відповідну частину ст.ст. 15, 27 КК).

Разом з цим у дисертації запропоновано методику розмежування злочину, передбаченого ст. 249 КК, та інших, так званих «суміжних злочинів». Стверджується, зокрема, що при розмежуванні цього злочину із незаконним полюванням (ст. 248 КК) слід враховувати ознаки безпосереднього об'єкта та предмета зазначених злочинів, а також об'єктивної сторони, що представлені у ст. 248 КК у трьох формах, а саме: 1) порушення правил полювання, якщо це заподіяло істотну шкоду; 2) незаконне полювання в заповідниках або на інших територіях та об'єктах природно-заповідного фонду; 3) полювання на звірів, птахів чи ніші види тваринного світу, що занесені до Червоної книги України.

Окрема увага звертається на кримінально-правову оцінку ситуації, коли незаконне зайняття рибним, звіриним та іншим водним добувним промислом здійснюється службовою особою та службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми. Враховуючи, що поняття діяння як ознаку об'єктивної сторони у складах злочинів, передбачених ст. 364 та ст. 364¹ КК, слід визначати як використання службовою особою влади чи службового становища всупереч інтересам служби, у дисертації обґрунтовується визнання незаконного зайняття рибним, звіриним та іншим водним добувним промислом, вчиненого службовою особою, різновидом зловживання владою або службовим становищем, а також різновидом зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми. Зокрема, такі дії можуть вчинюватись зазначеними особами з використанням тих повноважень, якими вони наділені на підставі відповідних нормативно-правових актів, а також всупереч інтересам служби (так зване «зловживання владою») або інтересам юридичної особи приватного права. Так, якщо передбачені ст. 249 КК дії здійснюються з використанням службових повноважень, пов'язаних із здійсненням (реалізацією) повноважень, якими службова особа наділена на підставі тієї посади, яку вона обіймає, і таке використання здійснюється всупереч інтересам служби або всупереч інтересам юридичної особи приватного права незалежно від організаційно правової форми, їх слід характеризувати відповідно як зловживання службовим становищем (ст. 364 КК) або зловживання повноваженнями (ст. 364¹ КК). Крім цього, в таких випадках слід враховувати, що у п. 3 примітки до ст. 364 КК під істотною шкодою, якщо вона полягає у заподіянні матеріальних збитків, розуміється така шкода, яка в сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян (далі – нмдг). У зв'язку з цим зазначені дії слід кваліфікувати за відповідною частиною ст. 249 КК і додатково – за відповідною частиною ст. 364 або 364¹ КК, оскільки сума заподіяної шкоди, якщо вона полягає в матеріальних збитках, у сто і більше разів має перевищувати нмдг. Адже жодна із названих вище норм Особливої частини КК не здатна «самотійно охопити» ознаки незаконного зайняття службовою особою рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом. Тобто названі у ст. 249 КК дії, що вчинюються службовою особою з використанням

наданої їй влади або службового становища, а також службовою особою юридичної особи приватного права, об'єктивно неспроможні охоплюватися (бути охопленими) ознаками складів, передбачених ст. 249 КК, без додаткової кваліфікації за відповідною частиною ст. 364 або 364¹ КК, якщо має місце істотна шкода у зазначеному розмірі.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено результати теоретичного узагальнення і нового вирішення наукового завдання, яке полягає в комплексному розкритті проблем визначення змісту об'єктивних та суб'єктивних ознак складу незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом та відмежування від суміжних злочинів, а також вирішення проблем кваліфікації незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом та відмежування від суміжних злочинів.

До основних висновків та пропозицій, сформульованих у дисертації, належать наступні положення.

1. У дисертаційному дослідженні обґрунтовано, що родовим об'єктом злочину, передбаченого ст. 249 КК, так само як й інших злочинів проти довкілля, є суспільні відносини, врегульовані правовими нормами (так звані «правовідносини»), пов'язані із забезпеченням екологічної безпеки – певний стан захищеності життєво важливих інтересів людини, об'єднань людей, суспільства та держави від посилення негативного впливу на навколишнє природне середовище (довкілля).

2. Безпосереднім об'єктом даного злочину є суспільні відносини, що забезпечують встановлений чинним законодавством порядок вилову водних живих ресурсів (особами, які мають право його здійснювати та/або можуть одержати дозвіл (ліцензію) на це, або взагалі не можуть ним займатися за певних умов), що забезпечує раціональне використання, відтворення та охорону будь-яких водних тварин як окремої складової водної фауни (водних живих ресурсів).

3. Аналіз предмета злочину, передбаченого ст. 249 КК, дозволив дисертанту дійти висновку про те, що ним слід визнавати водні живі ресурси, тобто організми, їх частини, популяції або будь-яких інші біотичні компоненти екосистем, життя яких постійно або на окремих стадіях розвитку неможливе без перебування (знаходження) у воді та які мають фактичну або потенційну користь або цінність для потреб людини, а саме: прісноводні, морські, анадромні риби на всіх стадіях розвитку; круглороті; морські ссавці; водні безхребетні, у тому числі молюски головоногі, черевоногі, двостулкові; ракоподібні, черв'яки, голкошкірі, губки, кишквопорожнинні, наземні безхребетні у водній стадії розвитку, інші водні тварини; водорості, вищі водні рослини.

4. При аналізі змісту ознак об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 249 КК, окрема увага звертається на вживання у її ч. 1 терміна «незаконне» у термінологічному звороті «незаконне зайняття ... водним добувним промислом». Дисертантом обґрунтовується, що загальний

зміст самого поняття “незаконне” прив’язується до змісту певного діяння (яке є потенційно суспільно небезпечним та вчиняється суб’єктом злочину – тобто «обернення» чи «привласнення»), а тому у кожному конкретному випадку обов’язково потребує самостійного аналізу положень інших нормативно-правових актів. Лише в цьому разі таке “обмеження заборонаю” набуває кримінально-правового характеру. Конкретний зміст таких бланкетних диспозицій передбачає конкретизацію змісту терміну “незаконне” саме за допомогою аналізу таких нормативно-правових актів.

5. Доводиться, що для з’ясування змісту поняття «незаконне», що прив’язується дисертантом при визначенні змісту поняття зайняття водним добувним промислом у диспозиції ч. 1 ст. 249 КК, слід обов’язково звертатись до тих особливостей правового режиму зайняття таким промислом, які визначаються у чинному регулятивному законодавстві України, що: а) взагалі забороняє зайняття таким промислом або б) дозволяє це, щоправда, лише за наявності відповідних умов. Саме такий підхід, на погляд дисертанта, дозволить визначити однозначну слушність чи хибність позицій вчених, які у науково-практичних коментарях визначають зміст незаконного зайняття водним добувним промислом. Тому незаконність заняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом означає, що вилов риби і водних звірів із природного середовища здійснюється: 1) фізичними особами або представниками юридичної особи без спеціального дозволу; 2) за наявності ліцензії, але з недотриманням передбачених в ній вимог щодо строку, місця вилову (водного об’єкта), знарядь лову, квоти (частки ліміту, яка виділяється ліцензіату), ліміту (дозволеного обсягу вилучення риби з природного середовища), приймального пункту, приймального судна (тобто приміщення (судна), пристосованого (відповідно до санітарних, технологічних норм) для приймання вилученої посортованої за видами риби, для її подальшого зберігання); 3) будь-якими особами у заборонений час, тобто тоді, коли промисел водних живих ресурсів заборонений: а) взагалі; б) у строки, на які встановлено заборону для вилову водних живих ресурсів.

6. Особливістю масового знищення риби, звірів чи інших видів тваринного світу як способу вчинення злочину, передбаченого ст. 249 КК, є те, що внаслідок цього заподіюється шкода (або створюється реальна небезпека її заподіяння) будь-яким водним живим ресурсам: організмам, їх частинам, популяціям або будь-яким іншим біотичним компонентам екосистем, життя яких постійно або на окремих стадіях розвитку неможливе без перебування (знаходження) у воді та які мають фактичну або потенційну користь або цінність для людства.

7. Суб’єктом злочину, передбаченого ст. 249 КК, слід визнавати фізичну осудну особу, яка на момент вчинення злочину досягла 16-річного віку. У складі злочину, передбаченому ст. 249 КК, такий його елемент як суб’єкт злочину характеризується своєрідною змішаністю ознак (змішаністю змісту), що вказують на поведінку службової особи (спеціально зобов’язаної особи) та фізичної осудної особи, що досягла на момент вчинення злочину

16-річного віку (тобто особа, яка діє поза наявністю в неї спеціальних повноважень, або така, що їх взагалі не має). Цей висновок дає підстави стверджувати, що у специфічному кримінально-правовому змісті суб'єкта злочину, передбаченого ст. 249 КК, ознаки службової особи, яка використовує свою владу чи службове становище для незаконного зайняття водним добувним промислом, є «обов'язковою характеристикою» цього елемента. Така обставина неодмінно впливає і на кваліфікацію зазначених дій: зазначені дії потребують кваліфікації лише за відповідною частиною ст. 249 КК без додаткового посилання на статті (частини статті) чинного КК, що передбачають відповідальність за злочини у сфері службової діяльності.

8. На підставі узагальнення проведеного дослідження пропонується викласти ст. 249 КК у такій редакції:

«Стаття 249. Незаконне зайняття водним добувним промислом

1. Незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, якщо воно заподіяло істотну шкоду, а також такі самі діяння, вчинені в заповідниках або на інших територіях та об'єктах природно-заповідного фонду, або незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом щодо тих видів тваринного світу, що занесені до Червоної книги України, –

караються ...

2. Ті самі діяння, якщо вони вчинені службовою особою з використанням службового становища, або за попередньою змовою групою осіб, або способом масового знищення риби, звірів чи інших видів тваринного світу, або особою, раніше судимою за злочин, передбачений цією статтею, –

караються ...»

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Є.М. Борисов. Масове знищення, як спосіб незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом (ч.2 ст. 249 Кримінального кодексу України). Правова держава. Науковий фаховий журнал. 2008, №10, с. 93-99.
2. Є.М. Борисов. Деякі питання визначення змісту суспільно небезпечного діяння у складі незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом (ст. 249 Кримінального кодексу України). Правова держава. Науковий фаховий журнал, 2010, № 12, с. 155-161.
3. Є.М. Борисов. Предмет злочину, передбаченого ст. 249 КК України (незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом). Правова держава. Науковий фаховий журнал, 2012, № 15, с.
4. Є.М. Борисов. Суспільно небезпечні наслідки як ознака об'єктивної сторони незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом (ст. 249 КК України). Правова держава. Науковий фаховий журнал, 2013, № 16, с. 128 – 137.
5. Є. М. Борисов Проблеми відмежування незаконного зайняття рибними, звіриними або іншим водним добувним промислом від суміжних злочинів / Є. М. Борисов //Європейські перспективи. Науково-практичний журнал. -2013. - №2. - С. 97-103.

Тези виступів на конференціях:

1. Є.М. Борисов. Деякі напрямки кримінально-правової політики в сфері протидії злочинам проти навколишнього середовища. «Кримінальна політика: історія, сучасність, перспективи. П'яти юридичні читання: матеріали міжнародної наукової конференції студентів та аспірантів». Одеса, Астропринт, 2008, с.9-11.
2. Є.М. Борисов. Деякі проблеми застосування кримінального закону. «Законодавство кримінально-правового напрямку: стратегія, тактика, техніка. Шості юридичні читання: матеріали міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів і молодих вчених». Одеса, Астропринт, 2009, с.107-109.
3. Є.М. Борисов. Права человека при обеспечении правопорядка. «Дотримання прав людини при здійсненні правосуддя. Восьмі юридичні читання: матеріали міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів і молодих вчених». Одеса, Астропринт, 2010, с.65-67.
4. Є.М. Борисов. К вопросу о международном праве окружающей среды. «Зближення національних правових систем та їхня взаємодія із міжнародним правом». Матеріали круглого столу. Одеса, 2012, с. 139-141.

АНОТАЦІЯ

Борисов Є.М. Незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом: кримінально-правова характеристика. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. – Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Одеса, 2013.

У дисертації визначено зміст об'єктивних та суб'єктивних елементів складу незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом (ст. 249 Кримінального кодексу України), вирішуються основні проблеми кваліфікації цього злочину та його відмежування від суміжних злочинів. Здійснено порівняльно-правовий аналіз кримінальної відповідальності за цей злочин. Визначений зміст регулятивного законодавства, що стосується порядку заняття водним добувним промислом. Запропонована нова редакція цієї статті КК.

Ключові слова: водний добувний промисел, злочин, незаконне зайняття, масове знищення.

АННОТАЦИЯ

Борисов Е.М. Незаконное занятие рыбным, звериным или иным водным добывающим способом: уголовно-правовая характеристика. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Одесский национальный университет имени И.И. Мечникова, Министерство образования и науки, молодежи и спорта Украины, Одесса, 2013.

Работа посвящена проблемам уголовно-правовой характеристики за незаконное занятие рыбным, звериным или иным водным добывающим способом (ст. 249 Уголовного кодекса Украины). Исследуются основные требования по действующему законодательству Украины относительно занятия водным добывающим промыслом и степень его влияния на бланкетность норм, предусмотренных ст. 249 УК Украины. Проведен сравнительный анализ законодательства Украины и других государств об уголовной ответственности за незаконное занятие водным добывающим промыслом.

Определено, что ст. 249 УК Украины включает одно преступление с двумя составами: основным и квалифицирующим. Причем роль квалифицирующих признаков этого состава преступления выполняют такие обстоятельства, как применение взрывчатых, отравляющих веществ, электрического тока или иного способа массового уничтожения рыбы, зверей или иных видов животного мира, а также совершение этого преступления лицом, ранее судимым за преступление, предусмотренное ст. 249 УК Украины. При этом указанные составы отличаются по объему действий, способам и орудиям их совершения, месту, обстановке и ситуации их совершения. Отдельное внимание уделяется анализу структуры указанных составов преступления, предусмотренного ст. 249 УК Украины, а также «смежных составов» (например, предусмотренных статьями 248, 364, 364¹ УК Украины).

Исследуются также особенности субъективной стороны составов указанного преступления, а также анализируется специфика психического отношения виновного лица к «существенному вреду», предусмотренному ч. 1 ст. 249 УК.

Предлагается в новой редакции ст. 249 УК Украины предусмотреть такие признаки, как «совершение указанных действий в заповедниках или на иных территориях и объектах природно-заповедного фонда», «относительно видов животного мира, занесенного в Красную книгу Украины».

Рассмотрены критерии отграничения составов указанного преступления от так называемых «смежных составов», выявлены особенности их квалификации.

Ключевые слова: водный добывающий промысел, преступление, незаконное занятие, массовое уничтожение.